

А. М. Когунь
заступник начальника – начальник штабу
Кам'янець-Подільського міського відділу
Управління Міністерства внутрішніх справ України
в Хмельницькій області

УДК 342.7+341.231.14

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ІЗ ЗВЕРНЕННЯМИ ЗАТРИМАНИХ ТА ВЗЯТИХ ПІД ВАРТУ ОСІБ

*Розглянуто перелік відомств та їх повноважень щодо розгляду
звернень утримуваних осіб в ізоляторах тимчасового тримання.*

Ключові слова: звернення, ізолятор тимчасового тримання, затримані та взяті під варту особи.

Законодавство України містить низку положень, розроблених з метою забезпечення прав та свобод утримуваних осіб в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ (ІТТ). Поряд із цим основною проблемою являється не само законодавство, а його дотримання, оскільки існує серйозна проблема у наявності значної прогалини між визнанням чинних прав і свобод утримуваних та їхнім втіленням на практиці. Ще важливішим є те, що міліція вочевидь має можливість позбавити затриманого належних йому прав у дуже простий спосіб: особу затримують через скоєння не кримінального злочину, а адміністративного правопорушення, а в останньому випадку правові гарантії є менш широкими. Внутрішнє законодавство України містить низку положень, якими допускаються подання письмових звернень та скарг особами, які утримуються в ІТТ. Ст. 40 Конституції передбачено, що “усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов’язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк”.

Питання захисту прав і законних інтересів особи, яка затримана або утримується під вартою, постійно були в центрі уваги науковців, їх розглядали в своїх працях С. А. Альперт, В. М. Батюк, Ю. М. Грошевой, А. П. Гуляев, Й. М. Гуткін, А. Я. Дубинський, Л. М. Карнеева, О. Ф. Кистяковський, Є. Г. Коваленко, М. М. Короткий, Е. Ф. Куцова, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, Є. Г. Мартинчик, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, І. Л. Петрухін, М. А. Погорецький, С. М. Стахівський, М. С. Строгович, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, І. Я. Фойницький, Л. В. Франк, В. П. Шибіко, М. Є. Шумило та ін.

Метою статті є визначення переліку відомств та їх повноважень щодо розгляду звернень утримуваних та взятих під варту осіб в ІТТ, виявлення прогалин у правовому регулюванні даних питань в Україні та розробці на цій підставі пропозицій щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування.

У ст. 43 КПК України підкреслено, що обвинувачуваний має право “подавати скарги на дії і рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, судді та суду” [1, с. 45]. Загальне право на подання скарги ще раз підтверджено у ст. 55 Конституції. У ній визначено широкий спектр способів, якими можна здійснювати оскарження:

“Права і свободи людини і громадянина захищає суд. Кожному гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожен

має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань” [2].

В Україні Генеральна прокуратура (прокуратура) здійснює загальний нагляд за іншими державними відомствами, а також притягає осіб до відповідальності від імені держави. Внаслідок цього прокурор має повноваження приймати від громадян скарги про заявлене порушення їхніх прав. Зокрема, ст. 12 Закону України “Про прокуратуру” передбачено, що прокурор розглядає заяви та скарги щодо заявлених порушень прав громадян або юридичних осіб (за винятком тих, що підпадають під юрисдикцію суду), а також здійснює нагляд за дотриманням юридичних обов’язків, пов’язаних з розглядом скарг державними органами влади та службовцями. Отже, у цьому положенні підкреслено компетенцію прокуратури приймати скарги, а також те, що будь-яке рішення, прийняте за результатами їхнього розгляду (тобто, рішення про відмову у розслідуванні або про притягнення винних до відповідальності), може бути оскаржене або у рамках самої прокуратури (до прокурора вищого рівня), або у суді [3, с. 793].

Як уже згадано, ст. 55 Конституції передбачено, що “кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”. Повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини приймати від громадян скарги (“звернення”) стосовно порушень прав людини, крім того, повторно згадано у законодавстві, проте відповідний закон далі встановлює, що Омбудсмен не має права розглядати таку скаргу, якщо вона також була подана до суду. Як правило, такі звернення треба подавати протягом року від події, яка стала підставою для подання скарги [4, с. 99]. Розгляд скарг підпадає під загальні рамки здійснення Омбудсменом парламентського контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина, як це передбачено ст. 101 Конституції України. Втім залишається проблемним питання, чи буде подана скарга розглянута саме Уповноваженим з прав людини. Відповідним законодавством передбачено, що Омбудсмен може прийняти рішення про передання справи до органу, який має компетенцію щодо її розгляду, а отже, скарги щодо жорстокого поводження можуть бути передані й до прокуратури. Так, робоча група ООН з безпідставного затримання 9 лютого 2009 року в своїй доповіді висвітлила наступне: “Робоча група помітила розбіжність думок щодо ефективності інституту Омбудсмена. Представники громадського суспільства повідомили Робочу групу про справи, які були просто передані Уповноваженому для розслідування до державних установ, дії яких і були предметом оскарження. Проте Уповноважений спростував ці твердження. Робоча група вітає взятє на себе Уповноваженим зобов’язання звернутися до справ, про які повідомили Робочу групу, та відповідно поінформувати її про результати” [5, с. 63].

У рамках статті вважаємо за доцільне визначити перелік відомств та їх повноважень щодо розгляду звернень утримуваних та взятих під варту осіб в ІТТ. До них слід віднести:

— орган внутрішніх справ, у підпорядкуванні якого знаходиться ізолятор тимчасового тримання;

— Міністерство внутрішніх справ України;

— Генеральну прокуратуру (прокуратуру) України;

— Суди;

— Міністерство юстиції України;

— Уповноваженого Верховної Ради України у справах людини;

— Мобільні групи моніторингу у справах людини.

Забезпечення прав затриманих і взятих під варту осіб в ізоляторах тимчасового тримання ОВС України ґрунтуються на положеннях діючих кримінально-виконавчих законів та інших нормативно-правових актів. Прикладом цього є Наказ МВС України від 02.12.2008 р. № 638 “Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України”, який

zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 12.02.2009 p. za № 137/16153 [6].

Прийняття цього документа стало наслідком тих кроків, які робить МВС у сфері дотримання прав людини як один з пріоритетів відомчої політики. Як наголошується в п. 2.3 даного наказу: “Діяльність ІТТ ґрунтується на принципах суворого додержання законності, інших міжнародних норм і стандартів поведіння з ув’язненими та затриманими”.

На жаль, обсяг статті не дозволяє нам у повному обсязі висвітлити питання щодо розгляду звернень утримуваних та взятих під варту осіб в ІТТ. Хотілось зауважити, що 21 січня 2010 року Верховна Рада України ухвалила в цілому закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб, що тримаються під вартою, та засуджених осіб на безперешкодне листування з адвокатом” [7]. Мета Закону, що був розроблений Міністерством юстиції, полягає в посиленні законодавчих гарантій захисту прав людини, зокрема, у сфері забезпечення права засуджених і осіб, що тримаються під вартою, на конфіденційне листування з захисником та приведення законодавства у відповідність до положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Поряд з серйозними змінами, які відбуваються в нашій державі в напрямку приведення законодавства до міжнародних стандартів, існує певне коло серйозних проблем в цьому напрямку. Чинні наразі в Україні процедури і практики розгляду звернень утримуваних та взятих під варту осіб та прийняття по них рішень не відповідають європейським стандартам. Як позитив необхідно відмітити запровадження мобільних груп моніторингу в структурі МВС.

На нашу думку, існує необхідність створення окремого і незалежного відомства, яке б проводило розгляд звернень утримуваних осіб. Запровадження нової системи розгляду сприяло відновленню довіри до здатності держави розслідувати викладені у скаргах факти відповідно до своїх міжнародних зобов’язань. Наприклад, світова практика знає приклади діяльності як спеціалізованих, так і місцевих омбудсменів. Так у 1974 р. Законом про місцеве управління інститут місцевого омбудсмена запроваджений у Великобританії, а до цього у 1973 р. були введені Уповноважені в галузі охорони здоров’я на рівні Англії, Уельсу і Шотландії. Регіональні омбудсмени діють у Швейцарії і Бельгії [8; 9]. На початку 1979 р. в кожній префектурі Франції ввели посаду представника медіатора. У ряді федеративних держав омбудсменів спочатку вводили на рівні штатів, провінцій, регіонів, тобто омбудсменівська система будувалася знизу (Канада, Австралія). Італія і США ще й сьогодні продовжують експериментувати з регіональними та місцевими омбудсменами. В Австрії, навпаки, спочатку була створена федеральна Колегія народного права захисту [10, с. 27–28].

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за доцільне:

1. Привести Закон України “Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини” у повну відповідність до стандартів, передбачених Паризькими принципами і Рекомендаціями ПАРС № 1615 (2003).

2. Внести зміни в закон “Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини” та інші законодавчі акти України, якими передбачити:

— створення регіональних представництв Уповноваженого Верховної Ради з прав людини;

— обов’язок органів влади надавати впродовж розумного строку повні відповіді на звернення з описом того, як впроваджуються рішення, висновки, пропозиції та рекомендації Омбудсмена, або з поясненням, чому вони не можуть бути впроваджені;

— відповідальність посадових осіб за нереагування на звернення і подання Омбудсмена;

— відкрити представництва Омбудсмена у 24 областях України, в м. Києві, Севастополі, Автономній Республіці Крим з числа осіб, що проживають у даній місцевості, мають досвід правозахисної діяльності і користуються високим авторитетом серед громадськості;

— делегувати частину повноважень головного Омбудсмена на регіональний рівень

регіональним Омбудсменам;

— налагодити співпрацю з правозахисними і громадськими організаціями.

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою 05.04.2001 р. : із змінами та допов. станом на 10.03.2010 р. [Офіц. текст]. — К. : Видавець Паливода А. В., 2010. — 45 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Текст] // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
3. Про прокуратуру : Закон України від 20.12.1990 р. [Текст] // ВВР. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
4. Про Уповноваженого Верховної Ради з питань прав людини : Закон України від 23.12.1997 р. [Текст] // ВВР. — 1998. — № 20. — Ст. 99.
5. Боротьба з жорстким поводженням і безкарністю та ефективне розслідування жорсткого поводження. Доповідь по Україні [Текст]. — К. : К. І. С., 2010. — 108 с.
6. Правила внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02.12.2008 р, № 638, за реєстр. в Міністерстві юстиції України 12.02.2009 р. за № 137/16153 [Текст] // ОВУ. — 1998. — № 32. — Ст. 1213.
7. Листування засуджених з органами та особами, уповноваженими на захист прав людини, не підлягатиме перегляду [Електронний ресурс] Офіційний сайт Міністерства юстиції України. — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/news/24296> [23.01.2010].
8. Бойцова, В. В. Інститут місцевого омбудсмена в Великобританії [Текст] / В. В. Бойцова // Правоведение. — 1993. — № 3. — С. 48–51.
9. Хаманева, Н. Ю. Место и роль института омбудсмена в системе правового контроля [Текст] / Н. Ю. Хаманева // Правоведение. — 1992. — № 2. — С. 84–88.
10. Бойцова, В. В. Правовой институт омбудсмена в системе взаимодействия государства и гражданского общества [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 / В. В. Бойцова. — М., 1995. — 45 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою адміністративної діяльності
Національного університету внутрішніх справ
(протокол № 10 від 6 січня 2011 року)*

Надійшла до редакції 31.01.2011

Когунь А. М. Организация работы с обращениями задержанных и взятых под стражу лиц

Рассмотрено перечень ведомств и их полномочий относительно к рассмотрению обращений содержащихся лиц в изоляторах временного содержания.

Ключевые слова: обращение, изолятор временного содержания, задержанные и взятые под стражу лица.

Kohun, A. M. Organization of Work with the Appeals of the Persons Detained and Detained in Custody

In the article the list of departments and their plenary powers is considered in relation to consideration of appeals of the retained persons in the insulators of the temporal holding.

Key words: an appeal, insulator of the temporal holding, is detained and persons are detained in custody.

